

גמרא:

שנינו במשנה: שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום.

והוינן בה: **מאי טעמא**, מדוע אין מצות תקיעת שופר שהיא מצות עשה, דוחה את איסור יציאה חוץ לתחום ביום טוב, שהוא לא תעשה. והרי עשה דוחה לא תעשה!

ומשנינן: שופר מצות עשה הוא, [יום תרועה]. ואילו שביתה ממלאכה ביום טוב, עשה [שבתון] ולא תעשה [כל מלאכת עבודה לא תעשו]. ויקרא כג כד — כה].

ואין מצות עשה דוחה את לא תעשה ועשה. ואפילו דברים האסורים מדרבנן אינם נדחים מפני השופר, מפני שכל מה שתיקנו חכמים, כעין דאורייתא תיקנו. (41)

שנינו במשנה: לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה. וכו'.

האיסורים הללו הם איסורים מדרבנן, גזירה שמא יעבור על איסורים דאורייתא: אסור לרכוב על הבהמה שמא יחתוך זמורה כדי להנהיג את הבהמה, ואסור לעלות על האילן שמא יתלוש ממנו.

ותמהינן: השתא באיסורי דרבנן — אמרת לא, מאחר שכבר שנינו בתחילת המשנה שאסור לעבור על איסור תחומין ופיקוח

הגל, אף על פי שהם איסורי דרבנן שאין בהם חשש שמא יעבור על איסור תורה.

איסורי דאורייתא — מיבעיא לומר שאסור!?

וכי התנא צריך להשמיענו שאין תוקעים בשופר במקום שחששו שמא האדם יעבור על איסור מן התורה, כגון ברכיבה, שמא יחתוך זמורה, ובעליה לאילן, שמא יתלוש?!

ומתצינן: משנתנו בדרך של "זו ואין צריך לומר זו" קתני [נשנתה].

כך כוונת התנא לומר: שופר של ראש השנה — אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל. ואין צריך לומר שלא עולין באילן. שהרי קל וחומר הוא. (42)

שנינו במשנה: ואין חותכין אותן, את ג-א השופר, בין בדבר שאיסורו הוא משום שבות דרבנן, ובין בדבר שאיסורו הוא משום לא תעשה מן התורה.

ומבארין: משום שבות, כשחותכו במגלא מגל. לפי שאין דרך לחתוך בו שופרות, ותיקון כלי בדבר שאין דרכו בכך, שהוא מלאכה "כלאחר יד", אינו אסור אלא מדרבנן.

משום לא תעשה — כשחותכו בסכינא,

41. ריטב"א.

את כל המצוה, אלא רק גזירה שמבטלת לפעמים את המצוה, ולפיכך לא גזרו אלא בשבת. ריטב"א. [ועיין שם].

42. כך פירש רש"י את גירסת הספרים שלפנינו. אך סיים וכתב: "ויש גמגום בדבר ונראה בעיני

ויש שואלין, מאחר שאף איסור דרבנן דוחה עשה דאורייתא, אם כן מדוע לא אסרו לתקוע אף בראש השנה שחל בימות החול? [שהרי גזרו חכמים ואסרו להשמיע קול בשבת וביום טוב]! ויש לומר, שחכמים לא גזרו גזירה שתבטל

ומדייקינן: משמע שדוקא את התינוקות אין מעכבין, מפני שצריך לחנכם במצות שיתחייבו בהם כאשר הם יגדלו.

הא נשים שפטורות לגמרי מתקיעת שופר, מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות ממנה, מעכבין, מונעים אותן מלתקוע. מפני שאם הן תתקענה, הרי הן עוברות על "בל תוסיף".

ומקשינן: והרי שנינו בברייתא: אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב!

אמר אביי: לא קשיא, אין להקשות סתירה בין משנתנו לברייתא:

הא, משנתנו היא כדעת רבי יהודה.

הא, הברייתא היא כדעת רבי יוסי ורבי שמעון, וכדלהלן:

דתניא: נאמר [ויקרא א] בענין קרבן עולה: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכס. וסמך ידו על ראש קרבנו".

דוקא בני ישראל [שהוזכרו בפסוק] סומכין, ואין בנות ישראל סומכות, ואפילו אם רוצות לסמוך אינן רשאיות, מפני שעוברות על "בל תוסיף", דברי רבי יהודה.

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: נשים אף על פי שאינן חייבות לסמוך, אם רצו סומכות רשות, מדעתן. ואין הדבר אסור משום בל תוסיף.

ולפי זה, משנתנו, האומרת שמונעים את הנשים מלתקוע בראש השנה, סוברת כדעת

בסכין, שדרך לחתוך בו שופרות. והמתקן את השופר כדרכו, הרי זה מלאכה גמורה מדאורייתא של "מכה בפטיש".

ותמהינן: השתא, משום שבות אמרת לא. מאחר שאתה [התנא] כבר אמרת לנו שאסור לחתוך את השופר בדבר שאיסורו משום שבות, אם כן, בחיתוך כדרכו שהוא לא תעשה מן התורה — מיבעיא, וכי צריך התנא להשמיענו שאין חותכים את השופר בדבר שאסור מן התורה בלא תעשה!?

ומתריצין: משנתנו נשנית בדרך של "זו ואין צריך לומר זו".

שהתנא אמר שאסור לחתוך את השופר בדבר שאיסורו משום שבות, ואין צריך לומר שאסור לחתוך בדבר האסור מדאורייתא, שקל וחומר הוא.

שנינו במשנה: אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן.

ומדייקינן: דוקא מים או יין, אין. כן. אבל מי רגלים לא יתן לשופר, כדלהלן.

מתניתין מני, כדעת מי נשנית משנתנו? כאבא שאול היא.

דתניא: אבא שאול אומר: מים או יין מותר — כדי לצחצחו.

אבל מי רגלים אסור — מפני הכבוד של המצוה.

שנינו במשנה: אין מעכבין [מונעים] את התינוקות מלתקוע.

דלא גרסינן לה". והיינו שאין גורסים את שאלת הגמרא ואת תירוצה. [ועיין טורי אבן].

רבי יהודה, שהפטור מן הדבר ועושהו עובר בבל תוסיף. ולפיכך אסור לנשים לתקוע בראש השנה.

ואילו הברייתא סוברת כדעת רבי יוסי ורבי שמעון. שנשים יכולות לקיים מצוות שהן לא מחויבות בהם, ואין בדבר איסור משום "בל תוסיף".⁽⁴³⁾

שנינו במשנה: אין מעכבין את התנוקות מלתקוע אבל [אלא] מתעסקין בהם, שאומרים להם לתקוע, עד שילמדו.

אמר רבי אלעזר: אפילו בשבת מתעסקים עם התנוקות עד שילמדו. ואין חוששים שמא יבואו לטלטל ארבע אמות ברשות הרבים.

מפני שהגדול אינו טרוד בעצמו במצוה, אלא מתעסק בלימוד הקטן. ולא גזרו שמא יטלטל ארבע אמות, אלא כשחייב בתקיעת שופר, שמא מתוך טרדתו ישכח את השבת. רע"ב.

תניא נמי הכי, אף בברייתא שנו כן:

מתעסקין בהן [בקטנים] עד שילמדו, אפילו בשבת.

ואין מעכבין את התנוקות מלתקוע בשבת.

ואף על פי שאסור לטלטל את השופר ארבע אמות בשבת, לא חששו שמא יבואו לטלטלו.

ואין צריך לומר שאין מעכבין אותם ביום טוב, שמותר לטלטל בו את השופר ברשות הרבים.

ותמהינן: הא גופא קשיא. דברי הברייתא סותרים מיניה וביה:

בתחילה אמרת שמתעסקין בהן עד שילמדו, ואפילו בשבת.

אלמא, מכאן אנו לומדים שלכתחילה אמרינן תקעו! שהגדולים יכולים לומר לקטנים לכתחילה לכו תקעו.

והדר תנא, ואחר כך שנו בברייתא: אין מעכבין את התנוקות מלתקוע בשבת.

ומשמע שדוקא לענין עכובא, הוא דלא מעכבין.

הא, אבל לכתחילה — לא אמרינן אין אומרים להם תקעו!

נמצאו דברי הברייתא סותרים זה לזה!

ומתרצינן: לא קשיא.

מאחר שאינן חייבות, הרי זו "ברכה שאינה צריכה" [ב] איך תוכלנה לומר "וצוננו"? הרי אין הן מצוות בדבר!

מתוספות [כאן, ובמסכת עירובין לו א ד"ה דלמא] היה נראה שרבנו תם הסתפק בדבר. אך הרא"ש והר"ן הביאו בשמו שמותר לנשים לברך.

ואין בזה איסור של "ברכה שאינה צריכה"

43. רבנו תם פסק כרבי יוסי ורבי שמעון שנשים יכולות לקיים את כל מצות עשה שהזמן גרמא, אף על פי שאינן חייבות בהן. תוספות, ר"ן ורא"ש.

אך הראשונים דנו האם נשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, כגון שופר וסוכה, וכיוצא בזה:

ויש שני טעמים לומר שנשים לא יברכו: [א]

היה ראוי לתנא להשמיענו חידוש גדול יותר, שאפילו אם התכוין לתקוע, אלא שתקע לשיר לא יצא.

ואמרינן: לימא מסייע ליה לרבא. האם יש להוכיח ממשנתנו כדברי רבא.

דאמר רבא: (46) "התוקע לשיר — יצא"!

ודחינן: דלמא, שמא התוקע לשיר לא יצא.

ותוקע לשיר נמי "מתעסק" קרי ליה. אף התוקע לשיר נקרא במשנתנו "מתעסק", מפני שהוא לא התכוין בתקיעתו לשם מצוה, אלא התעסק בתקיעתו לשם שיר. והשמיענו התנא שאף בזה לא יצא, ושלא כדברי רבא.

שנינו במשנה: והשומע מן המתעסק לא יצא.

ומדייקינן: משמע מדברי משנתנו שהשומע לא יצא מפני שהשמיע התעסק בתקיעתו שלא על מנת לצאת.

אבל, השומע מן המשומע לעצמו, מאדם

כאן, ברישא ששינוי מתעסקין בהם [אומרים להם תקעו] מדובר —

בקטן שהגיע לחינוך, ומצוה לחנכו. לג-ב

ואילו כאן, בסיפא ששינוי בה שאין מעכבין אותם, מדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, אין מצוה לחנכו. לפיכך אין אומרים לו לתקוע. אלא שאם הוא תוקע מדעתו, אין מונעים זאת ממנו. (44)

שנינו במשנה: והמתעסק בשופר שלא על מנת לתקוע, ותקע — לא יצא.

ומדייקינן ממשנתנו: דוקא מתעסק הוא דלא יצא, מפני שלא התכוון לתקיעה כלל. וכגון הרוצה להוציא קולות של נביחות קצרות בשופר, ועלתה בידו תקיעה כהלכתה. או הנושף בשופר ויצא ממנו קול תקיעה. (45)

ומשמע, הא תוקע לשיר יצא — כיון שהתכוין לתקוע, אלא שהיתה כונת תקיעתו לשם שיר ולא לשם מצוה.

שהרי, אם נאמר שאף התוקע לשיר לא יצא,

ושלא כדברי השלחן ערוך].

44. מותר לומר אף לתינוקות שלא הגיעו לחינוך "תקעו" אלא שאין מצוה לומר להם כך. שהרי אין מצוה לחנכם. תוספות ביישוב דברי רש"י. אבל תוספות חולקים על פירוש רש"י [שפירשנו בפנים כדבריו]. עיין שם, וברי"ף ובר"ן ושאר הראשונים כאן.

45. רש"י.

46. לעיל כח א.

מפני שברכה שאינה צריכה אינה אסורה אלא מדרבנן, ובנשים לא אסרו [תוספות, רשב"א].

ויכולות לומר "וצונו" הואיל והאנשים נצטוו, ואף הן נוטלות שכר בדבר [ר"ן].

ואולם הרב המגיד [שופר ב ב] דייק מהרמב"ם שנשים אינן יכולות לברך, וכתב הבית יוסף [סי' תקפט] שכך כתבו גם הגהות מיימוניות בשם רש"י ועוד ראשונים.

ולהלכה: דעת השלחן ערוך [תקפט ו] שנשים אינן יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, והרמ"א כתב שנהגו לברך. [ובספר כף החיים הביא בשם ברכי יוסף שפסק כדברי הרמ"א